

eerste de discussie van het dark number wordt ook bij het herstelrecht gevoerd, maar FATTAH vindt dat het erom gaat dat justitie herstel voorziet voor het slachtoffer, en dan maakt het niet uit of de dader al dan niet gekend, gearresteerd of aangeklaagd is. Ten tweede is het strafrecht gebaseerd op een verkeerde redenering, waarbij misdrijven verschillen van burgerlijke geschillen, hoewel er geen intrinsieke verschillen zijn. Bovendien verwezenlijkt het strafrecht de vooropgestelde doelen niet. Herstelrecht past binnen de huidige sociale evolutie, en het jeugdrecht is een vruchtbare bodem voor het uitzetten van nieuwe ideeën en initiatieven. De in het congres aangehaalde kritieken m.b.t. herstelrecht zijn: het gebrek aan een definitie, herstelrecht is 'zacht', herstelrecht is niet toepasbaar in onze complexe samenleving, praktische problemen (vooral dwang en proportionaliteit). Fattah poogt op deze kritieken een antwoord te bieden.

Dit boek geeft al een goede eerste aanzet om te komen tot een idee van wat herstelrecht voor jongeren is. Het eerste deel geeft een aantal theoretische concepten en problemen weer, waaruit duidelijk blijkt dat men het nog lang niet eens is over wat herstelrecht nu precies is, maar een aantal gemeenschappelijke elementen toch wel kunnen worden onderscheiden. Het tweede en derde deel duiden op de wetgeving en praktijk in een aantal landen of kleinere geografische gebieden, wat uiteraard niet weergeeft wat allemaal kan, maar alvast een blik werpt op de mogelijkheden. De titel is volgens mij alvast goed gekozen ('Potentialities'). Het laatste hoofdstuk biedt een zicht op de problemen die naar boven zijn gekomen tijdens de conferentie, en die ook tot uiting komen in dit boek. Naar mijn gevoel worden die problemen in deze bijdrage niet opgelost, maar gezien de diepte van de gestelde vragen, zijn zeker nog een aantal congressen en publicaties nodig om tot een antwoord te komen. Herstelrecht is immers een domein waarbinnen nog veel discussie bestaat, maar waarbinnen steeds meer antwoorden opduiken. Dit boek draagt positief bij tot die zoektocht naar antwoorden. Uiteraard zijn er sinds 1998 nog publicaties en congressen geweest, die sommige elementen nog verder hebben uitgeklaard. In september 2001 vindt de vijfde conferentie van het Internationaal Netwerk voor Onderzoek over Herstelrecht voor Jongeren plaats, dat nog op enkele vragen en discussiepunten zal ingaan.

Inge VANFRAECHEM

H. DE WIEST, *Het gerechtelijk verhoor van kinderen. Een zicht op de praktijk*, Antwerpen, Maklu, 1999.

Hoewel het verhoor van kinderen en volwassenen altijd een van de belangrijkste taken van politieambtenaren is geweest, is aandacht vanuit wetenschappelijk onderzoek voor verhoor- en interviewtechnieken en bezorgdheid voor een accurate verhoorpraktijk slechts van recente datum. Tot enkele jaren geleden (en wellicht vandaag nog) werden verhoren vaak afgenomen in niet-aangepaste politie- en rijkswachtbureaus door niet of nauwelijks gespecialiseerde ondervragers (elke agent kon in principe voor een dergelijke taak opdraaien), en was men er zich nauwelijks van bewust dat het ondervragen van specifieke subgroepen, bijvoorbeeld van kinderen, al dan niet slachtoffer van seksueel misbruik, specifieke

problemen stelde. Vanaf het einde van de jaren zeventig kregen de ondervragingstechnieken van kinderen wel wetenschappelijke aandacht. Onderzocht werd vooral of de techniek van de vrije reproductie superieur was aan het stellen van algemene of specifieke vragen. Algemeen kan op basis van dit onderzoek geconcludeerd worden dat de vrije reproductiemethode de beste resultaten oplevert, gevolgd door respectievelijk het stellen van algemene en het stellen van specifieke vragen. Vrije reproductie bij kinderen leidt tot een nauwkeurige, doch nogal onvolledige getuigenverklaring. De hoeveelheid informatie die kinderen via vrije reproductie geven neemt toe met de leeftijd, terwijl het gebeurde met minder implausibele gegevens wordt aangevuld. Wat het stellen van meer specifieke vragen betreft blijkt dat naarmate de vragen specifiekere zijn, de getuigenverklaring wel vollediger wordt, doch minder accuraat (voor een overzicht van het onderzoek zie C. VERBANDT en I. PONJAERT, *Ondervraging van kinderen*, Brussel, Politeia, 1996). Het onderzoek wijst dus op een dilemma: vrije reproductie levert wel een accurate maar weinig volledige getuigenverklaring op, terwijl bij het stellen van algemene of specifieke vragen de getuigenverklaring wel meer volledig is, maar minder accuraat. Recent werden enkele technieken ontwikkeld die pogen om de herinnering te optimaliseren, rekening houdend met het voornoemde dilemma, onder meer het cognitieve interview en het step wise interview.

Dergelijk fundamenteel onderzoek is in België onbestaand. Wel verschenen recent enkele onderzoeksrapporten rond het verhoor (van kinderen), o.m. het reeds vermelde rapport van de hand van VERBANDT en PONJAERT en verder onderzoeksrapporten door de KULeuven-equipages LECOMPTE, HUTSEBAUT, ADRIAENSSEN en VERVAEKE, *Verhoor van minderjarigen* (Leuven, 1999), en VAN BEEK, VAN DE PLAS, GOETHALS en VERVAEKE, *Onderzoek naar de praktijkeffectiviteit van de opleiding in verhoormethoden* (Leuven, 1999). Naast deze eerder wetenschappelijke studies verschenen ook drie praktijkboeken, o.m. een *handboek politieverhoor: basistechnieken* van de hand van (toenmalig rijkswachtmajoor) VAN DE PLAS (Politeia, 2000), een Franstalig handboekje *Comment auditer les enfants*, uitgegeven door de Koning Boudewijnstichting (1998), en een praktijkboek *Het gerechtelijk verhoor van kinderen*, een zicht op de praktijk van Hans DE WIEST.

Samen met een collega werd (toenmalig rijkswachter) DE WIEST in 1995 door het parket van Brussel gevraagd om van een vijfjarig meisje dat vermoedelijk door haar eigen vader was misbruikt, een videoverhoor op te nemen. Dit initiatief werd veralgemeend binnen het rijkswachtdistrict Brussel, dat een grotere groep rijkswachters opleidde in het verhoren van kinderen en adolescenten die lichamelijk, emotioneel en/of seksueel misbruikt waren. Uit deze praktijk groeide het praktijkboek van DE WIEST. Het boek heeft de bedoeling de onderzoeker op het terrein een beter inzicht te geven in de problematiek van het verhoren (opgenomen op video) van de gevallen van seksueel misbruik van en geweldplegingen op kinderen. De auteur bespreekt in een eerste hoofdstuk de problematiek van het videoverhoor, waarbij hij de voor- en nadelen van deze techniek op een rijtje zet, en de doelgroep en de (toekomstige) bewijsrechtelijke waarde van de videoband verduidelijkt. In een tweede hoofdstuk wordt ingegaan op alle handelingen die aan het eigenlijk videoverhoor voorafgaan. DE WIEST maakt duidelijk dat de taak van de verhoorder reeds begint op het mo-

ment van de eerste tussenkomst, en dat er in deze periode voldoende aandacht moet zijn voor het vermijden van schuldinductie en het contamineren van de verhalen. Het derde hoofdstuk krijgt tekstueel het grootste gewicht, en gaat in op het eigenlijke verhoor. De auteur kiest in zijn praktijk (en dus in zijn boek) voor het *step wise*-interview van STELLER, RASKIN en YUILLE (bron: *Sexually abused children: interview and assessment techniques*, New York, Springer, 1987). In een *step wise* interview maakt de verhoorder eerst kennis met het kind, en worden de aanwezige partijen en de infrastructuur (video-apparatuur, lokaal, ...) voorgesteld. Het eigenlijk interview vormt de tweede fase. Het kind wordt eerst de mogelijkheid geboden om via algemene vragen vrij te reproduceren. De bekomen informatie uit deze vrije reproductiefase wordt dan verder uitgediept door het stellen van meer gerichte vragen. In een derde en laatste fase wordt het onderhoud beëindigd, zowel naar het kind als naar de ouders toe. Ten slotte worden enkele losse bedenkingen geformuleerd over een aantal aspecten die vaak weinig aandacht krijgen in de vakliteratuur, zoals de bijdrage van de psychologische expert, en mogelijke invloed van het uniform, de sekse van de verhoorder en het gebruik van voorwerpen.

Het boek van DE WIEST is in eerste orde een praktijkboek, geschreven voor collega's die kinderen moeten verhoren. In zijn boek toont de de auteur aan dat hij veel ervaring heeft op het vlak van het verhoor van kinderen. De richtlijnen die DE WIEST formuleert zijn gegroeid uit zijn praktijkervaringen, en ze worden geïllustreerd met korte verhoorfragmenten, die hij uit zijn eigen praktijk haalt. Op meerdere plaatsen worden concrete doch belangrijke hints gegeven om fouten te vermijden. Toch is dit praktijkboek niet beperkt tot een individuele praktijk van een individuele ondervrager, want hoewel misschien weinig uitgewerkt (het is tenslotte een praktijkboek), blijkt duidelijk dat de auteur zijn praktijk laat steunen op inzichten uit de cognitieve psychologie (b.v. zijn keuze voor een cognitief interviewtype, nl. het *step wise*-interview), en inzichten uit de criminologie en de victimologie (b.v. kennis van secundaire victimisering). Het boek getuigt ook van het juiste inzicht dat een politiemans of -vrouw een politiemans of -vrouw moet zijn met een politievorming, geen kinderpsycholoog (hoewel hij/zij een flinke dosis psychologische kennis nodig heeft), en evenmin een hulpverlener. Dat vooral de cognitieve inzichten waarop de door hem gebruikte techniek steunt relatief weinig of niet worden uitgewerkt, kan betreurd worden, doch het feit dat de auteur zich in eerste plaats richt tot zijn collega's veldwerkers ontdoet deze laatste kritiek van zijn belang. Kortom, een lezenswaardig boekje dat de collega's op het terrein een goed inzicht geeft in de problematiek van het verhoor van kinderen.

J. GOETHALS
G. VAN BEEK